

Lezing Helpende Handen – Hoogbegaafdheid – 28 november 2023

Intro

In Delphi, in het oude Griekenland, stond een tempel van Apollo. Op de gevelsteen, stond de bekende spreuk 'Ken uzelf'. Het werd in de oudheid al beschouwd als iets dat echt moeilijk is: echt jezelf kennen.

Waarom begin ik hiermee? Omdat je steeds tegenkomt (in de bekende literatuur over hoogbegaafdheid) dat het belangrijk is om jezelf te kennen en dat het helpt. Helpt, met name in de knelpunten rond hoogbegaafdheid. Ook in verhouding tot je sociale omgeving. Adrienne van de Bos noemt het 'je blauwdruk' kennen. Noks Nauta noemt het 'je eigen gebruiksaanwijzing'. Als je hoogbegaafde zelfkennis hebt, dan begrijp je ook dat andere mensen die niet hoogbegaafd zijn jou nooit zullen begrijpen zoals jij jezelf begrijpt. Maar het helpt jou wel. Uiteraard zijn volwassenen daarin verder dan kinderen. Maar het is ook een taak van volwassenen om kinderen te helpen om zichzelf te kennen en de wereld om hen heen en ook de interactie te begrijpen.

Het thema 'hoogbegaafdheid en geloof in gezin en gemeente' is heel breed. Aandacht voor hoogbegaafdheid zelf en zeker voor dit thema binnen hoogbegaafdheid staat binnen onze gereformeerde gezindte nog in de kinderschoenen. Bovendien is geen enkele hoogbegaafde hetzelfde. Ook onderling zijn er grote verschillen. En het is ook niet de bedoeling dat we het vanavond alleen over problemen rond het thema hoogbegaafdheid en geloof/gemeente hebben, hoewel we elkaar vanavond natuurlijk niet voor niets opgezocht hebben. Dus dat maakt het best tot een uitdaging om in 30 minuten dit thema neer te zetten. Maar ik zal het vanavond wat inleiden, ook als kader voor de gespreksgroepen straks.

Zonder al te veel in te gaan op de details noem ik twee ontwikkelingen in de literatuur over hoogbegaafdheid die voor ons thema vanavond van belang zijn (wie daarin verder geïnteresseerd is kan terecht in het boek van Nauta/van de Ven).¹

¹ Noks Nauta en Rianne van de Ven geven in hun boek 'Hoogbegaafde volwassenen' een indeling van de verschillende theorieën en modellen rond hoogbegaafdheid. Ze laten in hun overzicht ook de ontwikkeling zien in het wetenschappelijk denken over intelligentie en hoogbegaafdheid. Ten eerste zie je de focus wijzigen van nadruk op intelligentie en de diverse aspecten van intelligentie en het ontwikkelen van intelligentie (komen tot excellente prestaties), naar modellen die een bredere en meeromvattende beschrijving geven, nl. de categorie van de zijnsmodellen: modellen die erkennen dat het om meer gaat dan intelligentie; modellen die ervan uitgaan dat hoogbegaafdheid iets is dat je *bent* en niet iets dat je *doet*. Hoogbegaafden zijn anders (met de klemtoon op zijn en niet op anders), ze denken anders, lachen om andere dingen, praten anders. Je kunt ook zeggen: het is een ander menstype. Een eigen manier van denken en zijn. Een tweede ontwikkeling, naast de nadruk op die zijnskenmerken (naast intelligentie), is dat er meer aandacht is voor de sociale context, de omgeving waarin de hoogbegaafde leeft en waarmee hij/zij interacteert (plaatje aanlegfactoren van Renzuli en meerfactorenmodel van Mönks). En dat is heel belangrijk voor ons onderwerp van vanavond. Omdat hoogbegaafden anders zijn, moeten we ook anders met hen omgaan. Of vanuit binnenperspectief

Allereerst zie je dat er steeds meer oog voor komt dat het bij hoogbegaafdheid om meer gaat dan intelligentie (IQ). Hoogbegaafdheid is iets dat je bent, het zijnsluik (Kieboom), een ander menstype, eigen manier van denken en zijn.

In de tweede plaats komt er meer aandacht voor de sociale context, de wereld rond de hoogbegaafde en ook wat er tussen die beide gebeurt. En daarover gaat het juist vanavond.

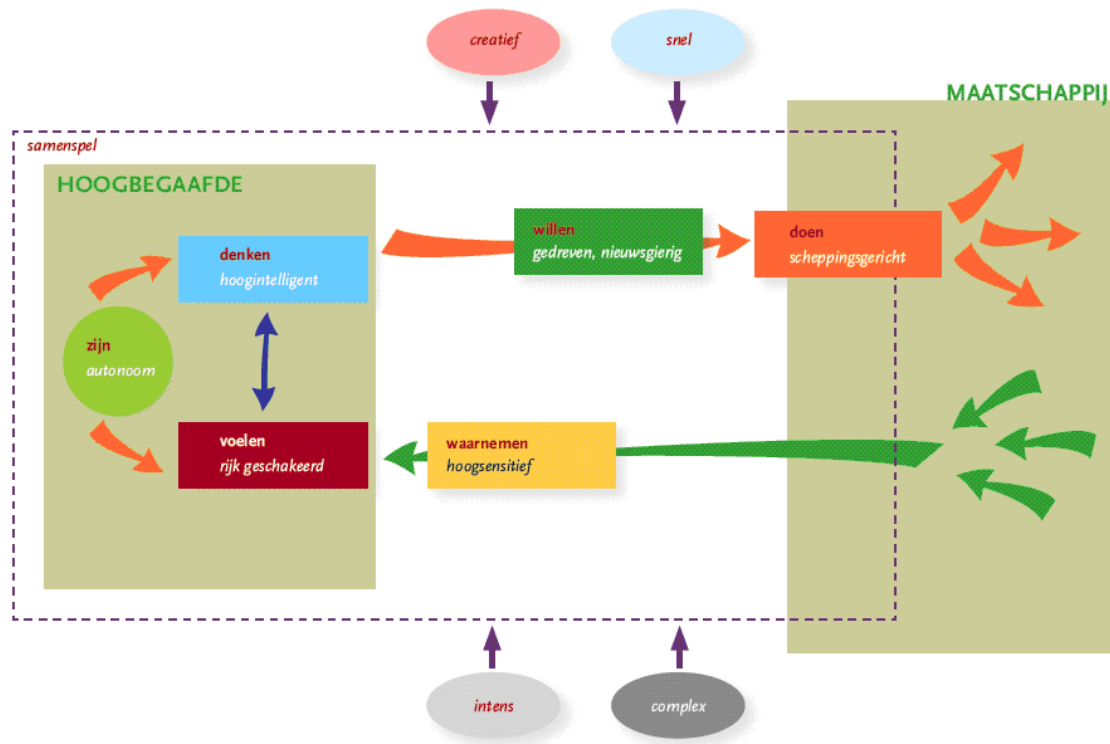
Voorbeelden van de zijnsmodellen vinden we in de publicaties van Tessa Kieboom². Kieboom stelt dat het kenmerkende van hoogbegaafdheid zich niet zozeer bevindt achter het cognitieve luik, maar achter het zijnsluik. Een ander zijnsmodel is het Delphi-model, dat uitgewerkt wordt in het boek van Maud Kooijman-van Tiel ('Hoogbegaafd. Dat zie je zó!'). Dit Delphi-model richt zich specifiek op volwassenen i.p.v. op kinderen. Het is geen definitie maar een beschrijving van hoogbegaafden. Het laat de kenmerken van een hoogbegaafde zien, juist in relatie tot de maatschappij, de sociale context en dus ook het samenspel, de interactie daartussen.

Wat is de opbrengst als we in de literatuur rond hoogbegaafdheid duiken? Kunnen we hier handvatten uit halen voor ons thema 'Hoogbegaafdheid en geloof in gezin en gemeente'? Er zijn modellen die speciaal gericht zijn op de schoolcontext, maar bij kerk en geloof hebben we het toch over iets anders? Het Delphi-model gaat over hoogbegaafde volwassenen, maar vanavond gaat het toch over hoogbegaafde kinderen en jongeren? Zeker, we moeten die verschillen niet uit het oog verliezen. Anderzijds ben ik ervan overtuigd dat we de vruchten mogen plukken die ons aangereikt worden uit het wetenschappelijk onderzoek rond hoogbegaafdheid, ook met het oog op het thema geloof in gezin en gemeente.

Laten we het Delphi-model erbij nemen en ik neem de vrijheid om 'maatschappij' in dat model te vervangen door een andere sociale context, nl. '(kerkelijke) gemeente'. En af en toe pak ik iets uit de andere modellen/literatuur en vooral uit de resultaten van de enquête die HH vorig jaar heeft gehouden. En laten we dan kijken wat er nu eigenlijk 'gebeurt', herkenning... erkenning.

gezegd: als hoogbegaafde leef je in een wereld die per definitie niet helemaal past. De spannende vraag is daarbij is: wie past zich aan aan wie, en is aanpassing nodig, en goed? Het wordt nog wat complexer omdat er geen een(vormig)heid is binnen hoogbegaafdheid (dé hoogbegaafde bestaat niet), dus is er ook niet één bepaalde aanpak te formuleren.

² 'Hoogbegaafd. Als je kind (g)een Einstein is'; 'Meer dan intelligent.', etc.

© M.B.G.M. Kooijman - van Thiel c.s. Symposium 'Hoogbegaafd? Dat zie je zól' 23 november 2007

Ik noem eerst wat losse elementen, daarna het samenspel tussen de onderdelen.

zijn (autonoom)

Hans (19 jaar) heeft grote moeite met het aanvaarden van gezag en kan zich niet neerleggen bij systemen en (ongeschreven) regels die door anderen zijn bedacht en die volgens hem niet te rijmen zijn met christen-zijn. Hij blijft maar puzzelen en denken over de gebreken in de kerk, de vormgeving van de eredienst en ziet allerlei mogelijkheden om het te veranderen, verbeteren, vervangen. Hij kan dat niet stopzetten, het gaat vanzelf. Maar hij beseft ook dat een systeem niet zomaar aan te passen is en dat het ook gevoelig ligt om het aan de orde te stellen en ingewikkeld is h oe je het aan de orde stelt. Hij schikt zich uiterlijk in de regels maar vanbinnen ervaart hij een conflict. Het kost hem veel negatieve energie.

voelen (rijk geschakeerd)

Julia (14 jaar) ervaart diepe en veelkleurige emoties. Het lijkt wel alsof alles bij haar sterker aanwezig is. Bij het zingen van een psalm in de zondagse eredienst kunnen de tranen in haar ogen staan. Ze ziet in haar verbeelding bijna lijfelijk de blijde zangers uit psalm 87 staan en hoort hen op de muziekinstrumenten slaan. Ze kent een diep en rijk gevoelsleven. Soms zo intens en overweldigend dat ze zich ervoor af moet sluiten.

Dabrowski (aanrader!) heeft het over emotionele overgevoeligheid (overexcitability): intensiteit en complexiteit van emoties. Het sterk aanvoelen van emoties van anderen en zich ermee identificeren. En Dabrowski noemt ook de enorme verbeeldingskracht: sterk vermogen tot gedetailleerde en levendige visualisaties. (hb/Dabrowski kort toelichten)

waarnemen (hoogsensitief)

Pieter (6 jaar) ziet meteen bij binnenkomst van de kerkenraad dat er één diaken ontbreekt. Hij draait zich om om te zien of de hulpkoster dan wel aanwezig is om te collecteren. Dat de psalmborden in de kerk niet precies gelijk zijn heeft hij bij binnenkomst al ontdekt. Hij vraagt zich af wie van de twee vrouwen voor hem die sterke parfum op heeft. De ouderling van dienst is vast zijn zakdoek vergeten want hij voelt steeds met zijn hand in zijn rechterbroekzak. Voor het begin van de dienst is Pieter zich al bewust van allerlei details die zijn leeftijdgenoten totaal niet waarnemen, laat staan dat ze er gedachten over hebben. Nog een keer Dabrowski: sensitieve gevoeligheid, een verhoogd bewustzijn van alle vijf de zintuigen. Soms zo dominant, dat mensen als het ware ziek worden van smaak of geur.

laten we iets meer inzoomen op het samenspel tussen de verschillende kenmerken:

denken (hoogintelligent) (combi zijn-denken-willen-doen...)

Thomas (17 jaar) zit in de kerk en luistert naar de preek van de consulent. Het is niet zozeer het feit dat deze man een geroepen predikant is, die in het ambt staat waardoor Thomas zijn gezag aanvaardt. (**zijn**) Thomas luistert of deze dominee wel kundig en geloofwaardig is. Hun eigen dominee gebruikt veel standaardtaal. Voor velen in de gemeente is dat prettig vertrouwd en de dominee heeft een gewaardeerde plaats in de gemeente. Thomas heeft een allergie voor herhaling. Hoewel hij niet kritisch wil luisteren, ervaart hij de preken als saai en voorspelbaar. Hij vraagt zich af hoe het kan dat de Bijbel en de schepping zo rijk geschakeerd en authentiek gemaakt zijn door de Heere, maar dat de zondagse preken die rijkdom van God in zijn ogen niet weerspiegelen. De consulent is anders. Thomas luistert geboeid en ziet verbanden in de Schrift vanuit een overtuigende exegese die een diepte aanboort die hij niet eerder zag. (**denken**) Thuisgekomen zoekt hij in de Bijbelse Encyclopedie, etc. meer op over de plaats in Klein-Azië waarover de preek ging. (**willen**) Hij is enthousiast en wil dit onderwerp verder uitdiepen voor een PO voor school. (**doen**)

Wat in het Delphi-model zo mooi naar voren komt is de **relatie** tussen de hoogbegaafde en de wereld waarin hij of zij leeft. En daar ontstaat ook een **wisselwerking**, een **samenspel**. Vanuit zijn zijn, denken en voelen is de hoogbegaafde gedreven en nieuwsgierig naar de wereld toe, naar de kerk, naar de gemeente, naar geloofsvragen, naar de Bijbel en wil daarin van betekenis zijn, scheppend, met een plan, een verbetering, een idee, wil daarin ook dingen leren, niet alleen cognitief, maar ook praktisch en betekenisvol. En andersom, vanuit die wereld, die sociale context van de gemeente, de kerk, krijgen hoogbegaafden ook prikkels binnen en informatie en dat

wordt weer door de hoogbegaafde waargenomen en dat heeft invloed op het denken en voelen en dat is bij een hoogbegaafde ook heel intens. En dan gaat dat proces weer door, als een cyclus, een constante stroom, met nieuwe gevoelens en gedachten en een nieuwe gedrevenheid om te creëren en te leren.

Maud Kooijman – van Thiel: “Hoogbegaafde mensen willen meestal heel veel. Ze willen van alles, het liefst meteen en liefst telkens weer iets nieuws.” Kenmerkend bij hoogbegaafdheid is de gedrevenheid, nieuwsgierigheid en volharding. Zich vastbijten en heel ver doorgaan om hun doelen te bereiken.

En dat samenspel, waarin die verschillende aspecten zitten, heeft ook nog een aantal overkoepelende kenmerken, namelijk de snelheid, de creativiteit, de intensiteit en de complexiteit waarin dit zich allemaal afspeelt. Dat denken als een supersnelle processor, die snel overzicht creëert (of zich juist verliest in de details), maar ook die snel ontstane emoties, die vindingrijkheid die gepaard gaat met een grote intensiteit en die een grote complexiteit aankan.

Maandagavond 20u. Catechisatieles. Na de opening en het overhoren van de vragen... Jongens en meiden, vanavond staan we stil bij de zondeval. De vorige les dachten we na over de schepping van de mens. Hans, waarin bestaat het beeld van God? ... stilte, na diep denken 'kennen...' Ja, kennis inderdaad, ge.....

Tim (hoogbegaafde jongen van 17) is intussen al afgehaakt, vertrokken in zijn gedachten 'kennis, gerechtigheid, heiligheid; 'engere zin, ruimere zin'; 'zondeval, beeld van God verloren', dat weet hij wel. Maar hij zit ondertussen met heel andere vragen. Waar kwam die duivel dan vandaan als alles goed en volmaakt geschapen was? Niet uit de hemel, want daar was alles volmaakt. En op aarde was het zeer goed. Is het kwaad er altijd geweest? Of zat het in de schepping? Of heeft God het kwade gemaakt? Maar als Hij het niet gemaakt heeft, waar komt het dan vandaan? En als God het kwade gemaakt heeft, is Hij dan wel volmaakt goed? Of is er nog een ander universum, waaruit het kwaad in ons universum is gekomen en wordt dat allemaal niet genoemd in de Bijbel? Maar hij spreekt zijn vragen niet uit, want toen hij ooit eens een vraag stelde, zei de ouderling: Redeneren is de rede eren. Maar er zal toch wel iets meer over te zeggen zijn? Hij wil niet verkeerd bezig zijn met zijn verstand, maar hij heeft weleens ergens gelezen dat het goede er niet kan zijn, als het kwade er niet ook is. Maar dat begreep hij nog niet helemaal, misschien zelf nog eens verder opzoeken en uitzoeken dan...

Hoogbegaafde jongeren zoals Tim hebben een aangeboren 'existentiële weetgierigheid'. Er moet iets te ontdekken zijn. Het kan niet zo zijn dat alles al ontdekt is en vastligt in kaders en formuleringen. Vragen als 'waarom?' worden door iedereen weleens gesteld. Maar niet in die mate en met die verbeterde vasthoudendheid die hoogbegaafden kenmerkt.

Er is niet alleen sprake van een grote kennis, maar ook van een brede interesse. En bovendien wordt met die kennis, die groter wordt door die interesse, ook nog eens creatief omgegaan en heel associatief. Er worden verbanden gelegd en verbanden onderzocht waardoor nieuwe inzichten ontstaan. Ook op geloofsgebied, ook in het lezen van de Bijbel.

Wat is het belangrijk dat hoogbegaafde kinderen en jongeren worden gezien. Dat vragen van hoogbegaafde jongeren serieus genomen worden. Dat er geen gemakkelijke, maar wel eerlijke antwoorden worden gegeven. En als het antwoord er niet meteen is, om samen op zoek te gaan naar antwoorden, of te beloven er later op terug te komen. Want als er geen ruimte is voor het stellen van vragen, wordt die ruimte ergens anders gezocht. En als er geen antwoorden komen of bereidheid is om naar antwoorden te zoeken, worden de antwoorden ergens anders gezocht. Want die diepgaande nieuwsgierigheid en gedrevenheid en snelheid en intensiteit van hoogbegaafden maakt dat ze ook daadwerkelijk antwoorden zoeken en doordenken en toetsen.

Om het in het beeld van het Delphi-model te zeggen: dan wordt die context kerkelijke gemeente vervangen door een andere context waarin antwoorden gezocht worden: internet, boeken, leeftijdsgenoten, andere kerkverbanden, (niet-gelovige) wetenschap, enz.

Wat is het belangrijk dat het hoogbegaafde kind niet wordt gezien als de nerd die alles weet; Niet wordt gezien als de jongere die altijd kritische vragen stelt en niets gewoon aanneemt; Niet enkel wordt gezien als dat meisje dat zo slim is en altijd de antwoorden op catechisatie keurig opzegt (het cognitieve luik) maar écht wordt gezien en zich gezien wéét ook in haar diepgaande nieuwsgierigheid (die misschien wel volledig verstopt zit). Omdat er ook hoogbegaafde kinderen en jongeren zijn die hun vragen niet stellen, maar voor zichzelf houden, omdat ze twijfelen aan de waarde van hun vraag of omdat ze ervoor waken om op te vallen. Maar wie ziet het dat ze eigenlijk alleen maar 'de tijd uitzitten' en dat zich intussen een stil proces voltrekt van het missen van aansluiting en van verwijdering en van innerlijke losmaking en vervreemding van de kerkelijke gemeente en het geloof? Hoogbegaafden kunnen heel sterk zijn in aanpassen, in zich voegen naar de norm van het gemiddelde en sociaal wenselijke. Een copingstrategie, een manier van omgaan met hoogbegaafdheid, waarin ze niet zichzelf zijn.

Wat is het boven alles belangrijk om te beseffen dat wij dit allemaal niet zelf bedacht hebben. Maar dat de Schepper van het leven het in Zijn wijsheid goedgegacht heeft, om ook in dit opzicht verschillende mensen te maken. In Spreuken 22:2 staat: Rijken en armen ontmoeten elkander, de Heere heeft hen allen gemaakt. Misschien mag ik het eens zo zeggen: hoogbegaafden, en begaafden, en anders begaafden of zwakbegaafden, en uitzonderlijk hoogbegaafden en meerbegaafden... ontmoeten elkander. De Heere heeft hen allen gemaakt. Psalm 139:14 zingt en jubelt het uit 'Ik loof U omdat ik op een heel vreselijke wijze wonderbaarlijk gemaakt ben. Wonderlijk zijn Uw werken!'

Dan is het de Schepper, Die in Zijn wijsheid die verschillen heeft gegeven. En dan ligt er een taak voor ons om daar op de goede manier mee om te gaan. Nooit in eigen kracht. Want: 'Indien iemand van u wijsheid ontbreekt, dat hij ze van God begere, Die een iegelijk mildelijk geeft, en niet verwijt; en zij zal hem gegeven worden' (Jak 1:5). Het is

de wijsheid van de Schepper geweest en dan is het onze roeping om dat niet als iets lastigs, of als een probleem te zien en neer te zetten, maar om te zoeken naar het doel ervan (en daarmee ontken ik niet de problemen, ik heb ze in het begin al wat benoemd). Zoals in 1 Kor. 12:21 staat, dat het oog niet kan zeggen tot de hand: ik heb u niet van node, of het hoofd tot de voeten: ik heb u niet van node. Ook in de gemeente zijn die verschillende gaven nodig, dat is een heel Bijbelse lijn.

Dan komt hoogbegaafdheid ook in dat perspectief te staan. Van Hogerhand begiftigd. Met gaven bedeed, met een doel. Ook in het gezin, ook in de gemeente, ook met betrekking tot het geloof.

Want wat zijn er een mooie gaven die de Heere heeft gegeven:

- **Intens** tobben met vragen – ja, maar ook intens verwonderd kunnen zijn over het werk van de Schepper, over het werk van de Heere in je leven, in je hart, intens kunnen luisteren, verwonderen, geloven...
- **verstand** een gevaar – ja, maar wat is het mooi dat de Heere Jezus zegt: 'Gij zult de Heere uw God liefhebben, uit geheel uw hart en uit geheel uw ziel en uit geheel uw verstand' (!)
- **snel** denken – ja, wat mooi om verbanden te zien in de Bijbel, tussen OT en NT, om zaken snel te begrijpen, en snel te zien hoe de Bijbelse noties doorwerken in de praktijk van het christenleven (al wil je daarin misschien ook weer snel te veel). Misschien ook de gave om het uit te kunnen leggen aan anderen die verbanden niet zo snel zien.
- koppig, moeizaam die **autonomie** – ja, maar wat is het een zegen dat er sprake is van een eerlijke afweging en werkelijke eigen keuze van het hart en het niet allemaal maar als een lege doos wordt overgenomen omdat het mij zo geleerd is
- **hooggevoelig** vermoeiend – ja, wat een zegen om oog te hebben, voelsprietten te hebben voor mensen die eenzaam zijn, die het moeilijk hebben, hen kunnen begrijpen en aanvoelen
- een groot **ontwikkelingspotentieel** – wat een rijkdom, om zoveel gaven te ontvangen van de Schepper. Om daarmee te woekeren, en er bovenal God en de naaste mee te dienen
- **perfectionisme**, de lat hoog leggen, dat heeft schaduwzijden (je wilt niet weten hoe lang ik aan deze inleiding gepuzzeld heb). Het kan gepaard gaan met onvoldaanheid, ontevredenheid, het jezelf verliezen in de details, faalangst, zelfs depressiviteit of hoogmoed. – Maar wat ligt er ook iets moois in dat streven naar heelheid, gaafheid, volmaaktheid. Zo was het in het Paradijs. Zo is het leven bedoeld. Omdat de Schepper van hemel en aarde volmaakt is en een volmaakte dienst aan Hem op het oog had. En we moeten ook ons uiterste best doen en woekeren met onze gaven. En tegelijk – dat betekent dat een hoogbegaafde door genade soms ook des te meer ziet dat die volmaaktheid onbereikbaar is van onze kant. Hoe meer je weet, hoe meer je ziet dat je niet weet. En Prediker 1:18 zegt: en die wetenschap vermeerdert, vermeerdert smart.

- een groot **rechtvaardigheidsgevoel**, zorgt voor voor botsingen en emoties – ja, maar wat een zegen om oog te hebben voor wat oneerlijk is en wat onrecht is. Om het op te nemen voor hen die aan onrecht lijden.
- En: wat is de **Bijbel** een rijke bron. Daar raak je als hoogbegaafde of uitzonderlijk hoogbegaafde heel je leven niet op uitgestudeerd en uitgeleerd.

Er valt nog heel veel meer te zeggen over die mooie kant van hoogbegaafdheid. Zonder daarmee de knelpunten en moeilijke kanten opzij te zetten. Maar daarmee komt in dat platte, horizontale, intermenselijke Delphi-model van hoogbegaafdheid, ook die dimensie naar b/Boven toe. Als een soort piramide, omhoog gericht. Met de verticale dimensie: God, geloof...

En vanuit Psalm 139 mogen we dan zeggen dat de Heere ook die hoogbegaafde heeft gemaakt. 'Die snelle en slimme denker, die complexe zaken aankan. Autonoom, nieuwsgierig en gedreven van aard. Een sensitief en emotioneel mens. Intens levend. Hij of zij scheidt plezier in creëren' (Delphi omschrijving)

Er is ook geen tegenstelling tussen geloof en verstand. Belangrijk om te beseffen. De Heere vraagt van ons niet om zaken te geloven die tegen ons verstand ingaan. Misschien wel tegen natuurwetten in. Maar Hij vraagt niet om zaken te geloven die a-rationeel zijn. Het geloof is niet irrationeel. Niet tegen ons verstand, wel boven ons verstand. (concreet voorbeeld 2naturenleer Christus). En daarom heb ik van harte ingestemd met de titel van de lezing: 'Geloven het verstand te boven?!' Ja, boven ons verstand uit. Maar je verstand wordt niet uitgeschakeld, maar volledig ingeschakeld. Er kan wel een moment zijn dat je tegen een hoogbegaafd kind dat eindeloos vragen blijft stellen zegt, dat je er graag over doorpraat maar dat dat nu even niet kan in de groep. Maar dan moet je dat later wel doen. 'Fides quaerens intellectum', het geloof zoekt te verstaan (Anselmus). En Paulus heeft het in Romeinen 12 over de 'redelijke' godsdienst.

Ik ben begonnen met de spreuk 'ken uzelf'. Omdat het belangrijk is om te weten wat hoogbegaafdheid is, en hoe verschillende zaken, cognitieve luik en zijnsluik, van invloed zijn op elkaar. De erkenning dat hoogbegaafden anders denken, andere en meer vragen hebben, etc. hoort bij dat zinnetje uit 1 Kor. 12: 'maar [opdat] de leden voor elkander gelijke zorg zouden dragen'. Open staan voor vragen, belangstelling voor de ander, de ander in zijn waarde laten.

Hoe dat kan? – een paar korte praktische opmerkingen:

- Schrik niet te snel van vragen die gesteld worden in de kerk. Of áán de kerk. Of aan de belijdenis, of de Bijbel. Ze zijn niet negatief kritisch bedoeld, maar het is een zoeken naar het hoe en waarom van de dingen. Geef ruimte aan vragen.
- Zoek verdieping, achtergrondinformatie naast de zondagse kerkdiensten.
- Zoek contact met anderen ook op dit gebied – platform HH. Omdat je elkaar nodig hebt. Verhoudingsgewijs gaat het om een kleine groep in de gemeente. Maar in totaal betreft het toch een flink aantal mensen.
- Zoek naar manieren om gaven positief in te zetten. Betrokkenheid werkt positiever dan aan de zijlijn staan en commentaar geven.
- Zoek naar inzicht in hoogbegaafdheid. Ook in intermenselijke contacten en sociale contexten zoals de kerkelijke gemeente. Zodat je het zelf begrijpt en ook aan je kinderen kunt uitleggen wat het anders-zijn inhoudt en waarin andere mensen anders zijn.
 - Kieboom en Venderickx noemen als een van de embodio's: jezelf als norm nemen. Daar bedoelen ze mee: een hoogbegaafde legt de lat hoog en verwacht dat ook van anderen. Het kan weleens verhelderend zijn om dat te bespreken als er kritiek is op een preek. Hoe hoog ligt de lat voor de perfecte preek? Is het realistisch? Wat mag je verwachten van die predikant of die ouderling? Of ligt er een taak voor jou zelf om juist n.a.v. de preek verder te lezen en te onderzoeken en te ontdekken? Hoogbegaafden hebben een heel sterk autodidactisch talent. Willen vaak ook dingen zelf uitzoeken i.p.v. dat het hen verteld wordt. Dat kun je ook inzetten.
 - Dabrowski (overexcitabilities): beweeglijkheid, lichamelijke onrust/friemelen, hyperactiviteit. in combinatie met de sterke verbeeldingskracht. Geef de kleine kinderen een boekje in handen, laat ze meeschrijven of de preek visualiseren.
 - Het is helpend om het verschil te beseffen tussen convergent en divergent denken. Bij convergent denken is er één correct antwoord op een probleem, er is geen creativiteit nodig voor oplossingen. Divergent denken is uiteenlopend en een vorm van creatief denken. Er zijn meerdere oplossingen, meerdere antwoorden, meerdere verbindingen. Hoogbegaafde kinderen zijn vaak sterk in divergent denken, denken associatief, creatief. En zo zitten ze ook in de kerk, onder de catechisatieles. Inzicht daarin ('zo werkt het bij mij', 'zo werkt het bij anderen (niet)') is helpend.
- We mogen het onze kinderen meegeven dat er een verschil is tussen aanpassen (wat hb heel vaak doen) en rekening houden met anderen. Het is belangrijk dat je jezelf bent en blijft, maar dat je jezelf ervan bewust bent dat je juist daarom met allerlei zaken van kerk en geloof anders omgaat dan de anderen, en dat je daar rekening mee houdt. Dus op een verstandige manier communiceren. Prediker 8:5: 'en het hart eens wijzen zal tijd en wijze weten.'

En misschien moet je bepaalde dingen niet zeggen. Of zelfs van bepaalde dingen afzien. Is er zelfverloochening nodig. In het besef dat je anders bent en anders denkt en hoge idealen hebt en veel dingen ziet. Maar dan onszelf te verloochenen (zo iemand achter Mij wil komen...) Ook dat mogen wij onze hb kinderen en jongeren meegeven en leren.

- Afsluitend: Er is een groot verschil tussen zelfverloochening en zelfontplooiing. En dat betekent niet aanpassing van de hoogbegaafde. Dat betekent ook niet aanpassing van de ander (de dominee, de kerk, etc.). Maar als die Bijbelse zelfverloochening goed mag functioneren, ontstaat wel ruimte om met alle eigenheid te mogen functioneren als gemeente, ten diepste als het lichaam van Christus.
- Romeinen 12:1-2 > Efeze 1:18; afsluiten

P.A.J. Jacobse